

ARTA RĂZBOIULUI

Nu vă așteptați, în cele ce urmează, la o glosă pe marginea lucrării omonime a lui Sun Tzu. Și nici la considerații *plus ou moins* conspiraționiste pe seama războiului hibrid *et alii, ejusdem farinae*. Este vorba de arta literară a lui Dumitru Crudu*, de modalitatea de punere în scenă narativă a războiului de la granițele noastre, început acum un an.

Proape cinci luștri s-au scurs până la reîntâlnirea cu fostul meu student basarabeian Dumitru Crudu, răstimp în care notorietatea lui a devenit – fără vreo exagerare – planetară; printre altele, e singurul dramaturg român jucat pe toate continentele. Dincolo însă de calitățile lui de poet, prozator sau autor dramatic, el rămâne în primul rând o conștiință vie și ascuțită, un reper moral într-o lume din ce în ce mai alătura cu morala (și mă refer aici la activitatea lui în cadrul postului de radio „Europa liberă”, dar nu numai).

Ar fi fost așadar nefiresc ca tragedia ucraineană să nu-i stârnească vreo reacție, dar în cazul lui Dumitru Crudu aceasta a venit sub forma unui volum de proză scurtă (așa cum îl definește pe coperta I), *Ora cinci și șapte minute*, publicat anul trecut de Humanitas. E vorba, în pactul de lectură din titlu, de ora la care a început războiul din Ucraina; e vorba și – poate mai ales și – de un act terapeutic sau cathartic: cum însuși mărturisește, autorul s-a vindecat de frică scriind acest volum.

Inter arma silent musae, ar putea obiecta adeptii turnului de fildeș și ai decuplării de la realitatea imediată. Poate așa este, cu excepția cazului în care scrisul e *chiar despre* război. În cheie realistă, cu inserții absurde și pe alocuri un umor amintind de Ilf și Petrov ori Daniil Harms, Dumitru Crudu scrie o literatură *în timp real*, dacă putem spune astfel, o parabolă care tematizează pe *aici și acum*.

Fragmentele, prozele propriu-zise se întretes într-un puzzle narativ, cu o multitudine de analepse, cu secvențe în focalizare variabilă, cu repetiții și reluări care configurează un ritm interior al prozei. Ținând cont de omniprezența

protagonistului – profesor de istorie – Alexandru (alter ego al autorului, născut tot în localitatea Flutura), am putea avansa teza potrivit căreia, dincolo de gradul lor ridicat de autonomie, prozele scurte din componența volumului alcătuiesc un roman; cartea poate fi citită și în această cheie.

Unele imagini ies în evidență precum basoreliefurile, bunăoară gânsacul transformat în minge al Lidiei ori moartea bunicului Goriță. Scene de un sadism cvasi-cinematografic alternează cu ironii dizolvante („Oricine și-ar fi dorit o nepoată ca Nastea”, „un prăpădit de milionar”) ori cu ambiguități care deschid lecturi multiple („Hai, trage, ce mai aștepți?!”, e replica unui soldat lângă terenul de fotbal unde tocmai are loc un meci).

Dumitru Crudu nu pierde nici ocazia de a colora local lexicul, prin regionalisme care pigmentează un spațiu moldav pe cât de apropiat geografic, pe atât de îndepărtat prin acțiunea concasorului istoric mai vechi sau mai nou (comp, a zdohui etc.).

În ultimă analiză, volumul e o pledoarie crud-delicată pentru umanitatea din noi (chiar și din cei mai decăzuți dintre noi), care poate face infernul suportabil. Dumitru Crudu nu e un umanist în sensul consacrat de istoria culturii, ci un *omenos*, un contemporan cumsecade care a asimilat fără rest lecția lui Rabelais: „Știința fără conștiință nu e decât ruina sufletului.”

Peste războiul din Ucraina încă nu se trage cortina, dar planează ca un nor de furtună remarcă pesimistă a lui Paul Valéry: „Nous autres civilisations, nous savons maintenant que nous sommes mortelles.” Dumitru Crudu o știe mai bine ca oricine și ne avertizează.

Chapeau!

*Dumitru Crudu, *Ora cinci și șapte minute*, Editura Humanitas, București, 2022.

